

PŘEDMLUVA

Podíl obou autorů na sepsání této knihy je tento:

***Dr Otakar Klíma** napsal hebrejskou mluvnici (str. 23-182) a vzorce k ní (str. 183-236), a sestavil bibliografii týkající se hebrejštiny (str. 18-20).*

***Dr Stanislav Segert** napsal aramejskou mluvnici (str. 237-302), úvod (str. 7-17) a bibliografické údaje k aramejštině (str. 20-21); přispěl též některými podněty k mluvnici hebrejské, zvláště v oddílech o hláskosloví a o slabých slovesech.*

V zpracování obou mluvnic se jeví určitý rozdíl, který je dán též účelem: Hebrejská mluvnice je zpracována tak, aby ji mohli s prospěchem užívat i naprostí začátečníci, ba i samoukové. Proto jsou některé formulace stylizovány s ohledem na tyto uživatele, z důvodů pedagogických. Výsledky historického srovnávacího jazykozpytu jsou uváděny jen tam, kde se jeví vhodné k objasnění jazykových jevů, nikoli samo účelně.

Aramejská mluvnice je určena uživatelům, kteří si již získali spolehlivou znalost hebrejštiny; protože znalost aramejštiny - na rozdíl od živé hebrejštiny - je potřebná jen k studiu starých textů, bylo v aramejské partii věnováno poměrně více místa historické a srovnávací gramatice. Příslušné rozdíly v účelu a zaměření jsou tedy patrné i v způsobu podání.

Dr Otakar Klíma

Dr Stanislav Segert

ÚVOD

1. Semitské jazyky

Hebrejština i aramejština patří k jazykům semitským. Souborné toto označení pochází teprve z r. 1781, kdy ho užil **Schlözer** podle rodokmenu Semova v Genesi 10,22 (

וְלִישָׁם יֶלֶד גַּם־הוּא אָבִי כָּל־בְּנֵי־עֶבֶר אֲחֵי יִפֶּת הַגָּדוֹל:

בְּנֵי שָׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלֹוד וְאַרְם:

וּבְנֵי אָרָם עֹזַן וְחוּל וְגֶתֶר וּמָשׁ:

וְאַרְפַּכְשָׁד יֶלֶד אֶת־שֶׁלַח וְשֶׁלַח יֶלֶד אֶת־עֶבֶר:

21Καὶ τῷ Σημ ἐγένηθη καὶ αὐτῷ, πατρὶ πάντων τῶν υἱῶν Εβερ, ἀδελφῷ Ιαφεθ τοῦ μείζονος.

22υἱοὶ Σημ· Αἰλαμ καὶ Ασσουρ καὶ Αρφαξαδ καὶ Λουδ καὶ Αραμ καὶ Καιναν.

23καὶ υἱοὶ Αραμ· Ως καὶ Οουλ καὶ Γαθερ καὶ Μοσοχ.

24καὶ Αρφαξαδ ἐγέννησεν τὸν Καιναν, καὶ Καιναν ἐγέννησεν τὸν Σαλα, Σαλα δὲ ἐγέννησεν τὸν Εβερ

21de Sem quoque nati sunt patre omnium filiorum Eber fratre Iafeth maiore

22filii Sem Aelam et Assur et Arfaxad et Lud et Aram

23filii Aram Us et Hul et Gether et Mes

24at vero Arfaxad genuit Sala de quo ortus est Eber

21Sem aber, dem Vater aller Söhne Ebers, Jafets älterem Bruder, wurden auch Söhne geboren.

22Und dies sind seine Söhne: Elam, Assur, Arpachschat, Lud und Aram.

23Aber die Söhne Arams sind diese: Uz, Hul, Geter und Masch.

24Arpachschat aber zeugte Schelach, Schelach zeugte Eber

21de Sem quoque nati sunt patre omnium filiorum Eber fratre Iafeth maiore

22filii Sem Aelam et Assur et Arfaxad et Lud et Aram

23filii Aram Us et Hul et Gether et Mes

24at vero Arfaxad genuit Sala de quo ortus est Eber

). Semitské jazyky patří k flektujícím a mají určité společné rysy: artikulační základna je hluboko a vzadu (četné hlásky laryngální a emfatické), význam slova je spjat s kořenem tvořeným souhláskami, jež jsou zpravidla tři, zatím co samohlásky obměňují tento základní význam.

Pokusy o nalezení souvislosti jazyků semitských s indoevropskými vesměs selhaly, je však jisto, že semitské jazyky jsou příbuzné se starou egyptštinou a s jazyky hamitskými.

Semitské jazyky se vyvíjely způsobem dosti podobným, národy a kmeny jimi mluvící žily za podobných podmínek a většinou se vzájemně stýkaly. Proto jsou si semitské jazyky navzájem daleko podobnější než třeba indoevropské, rozdíly mezi nimi nejsou o mnoho větší než mezi jazyky slovanskými. Na druhé straně však tento stav nedovoluje, aby se srovnávací jazykozpyt semitský rozvinul

tak jako indoevropský.

Běžně se dělí semitské jazyky ve tři skupiny:

1. skupina východní, k níž náleží jen stará *akkadština*, jazyk Babyloňanů a Assyřanů; jeho písemné památky jsou zachovány z XXV. až I. stol. př. Kr. Již brzy se její vývoj dal jiným směrem než vývoj ostatních semitských jazyků.

2. skupina západní po př. severozápadní, o níž dále. Dělí se na skupinu *kenaanskou* a *aramejskou*.

3. skupina jižní po př. jihozápadní. K ní náleží jednak *severní arabština*, jejíž literatura rozkvétá od VI. století po Kr., avšak zachovala mnoho původních rysů semitských. Její studium je důležité i pro /str.7/ hebraisty, neboť bez něho se nevnikne do jazykového typu semitského. Arabština, kterou se dnes mluví v Palestině a v Sýrii, odpovídá svým hláskoslovím v mnohém staré hebrejštině a aramejštině.

Jižní arabština je doložena nápisy od začátku I. tisíciletí př. Kr.; dnes se z ní udržely jen některé dialekty na jihu Arábie.

Jí velice příbuzná ethiopština má hojnou literaturu v nářečí ge^cez z doby od III. do XVI. stol. po Kr., avšak dnešní nářečí habešská (*amharština* a j.) se dosti odchýlila od ostatních jazyků semitských.

Toto běžné rozdělení nevystihuje plně vzájemné vztahy semitských jazyků, avšak zatím je od velké většiny badatelů uznáváno.

2. Skupina kenaanská

Akkadský název *Kinahnu* značí zemi purpuru, je tedy souhlasný s řeckým názvem Foinikie. Staří Izraelité nazývali tak zemi, kterou obsadili, i svou řeč (*š^epat K^ena^can*, Izai. 19, 18 (18 בְּיוֹם הַהוּא יְהִי־קִיּוֹם הַיָּם עָרִים בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם מְדַבְּרוֹת שְׂפַת כְּנָעַן וְנִשְׁבָּעוֹת לַיהוָה צְבָאוֹת עִיר הַהָרָס יֵאמָר לְאַחַת: 18 V ten den bude pět měst v zemi Egyptské, מְדַבְּרוֹת שְׂפַת כְּנָעַן mluvících jazykem Kananejským, וְנִשְׁבָּעוֹת לַיהוָה צְבָאוֹת a přísahajících skrze Hospodina zástupů, לְאַחַת jedno pak יֵאמָר 3.m,sg.impf.ni. nazváno bude עִיר הַהָרָס město zpuštění. (CET jednomu se bude říkat "Město pobožené" h-r-s q,pu,po+n καθάριω κατασκάπτω /=dolů zakopavám/diruere to ruin niederreißen lerombolni bořit) 18τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσονται πέντε πόλεις ἐν Αἰγύπτῳ λαλοῦσαι τῇ γλώσσῃ τῇ Χανανίτιδι καὶ ὁμνύουσαι τῷ ὀνόματι κυρίου· Πόλις-ασεδεκ κληθήσεται ἢ μία πόλις.— 18in die illa erunt quinque civitates in terra Aegypti loquentes lingua Chanaan et iurantes per Dominum exercituum civitas Solis vocabitur una 18Zu der Zeit werden fünf Städte in Ägyptenland die Sprache Kanaans sprechen und bei dem HERRN Zebaoth schwören. Eine wird heißen Ir-Heres. 18In that day shall five cities in the land of Egypt speak the language of Canaan, and swear to the LORD of hosts; one shall be called, The city of destruction. A B the language: Heb. the lip of destruction: or, of Heres, or, of the sun)).

Odvozeného jména *K^ena^caní* užívali k označení Foiničanů (Izai.

23, 11(11: יָדוֹ נָטָה עַל-הַיָּם הַרְגִּיזוּ מִמְּלָכוֹת יְהוָה צְנָה אֶל-כְּנָעַן לְשָׂמַד מְעַזְיָהּ: 11)

10 Navrať se do země své jako řeka, ó dcero Tarská, není tam více ani pasu.

10 Rozlej se jako Nil po své zemi, taršíšská dcero; už tu není hráz.

11 יָדוֹ נָטָה עַל-הַיָּם Vztáhl ruku svou na moře, הַרְגִּיזוּ 3.m.sg.pf.hi. (r-g-z q,hit,hi 41 irritare to excite erregen felizgatni, felindulni rozrušit,rozčilit) pohnul מִמְּלָכוֹת pl.f. královstvími; יְהוָה Hospodin צְנָה přikázal אֶל-כְּנָעַן (CET proti Kenaanu doslova: směrem ke Kenaanu) o tržišti, לְשָׂמַד inf.cstr.hi (š-m-d ni,hi 90 ἐξολοθρεύω delere to exterminate ausrotten megsemmisíteni kiirtani ničit hubit) =doslova:způsobit zničení tj. aby zkaženy byly מְעַזְיָהּ: megnostnosti (CET záštity) jeho(doslova: její).

11 Hospodin vztáhl ruku na moře, oťrásl královstvími, vydal příkaz proti Kenaanu o zničení jeho záštit.

11 ἡ δὲ χεὶρ σου οὐκέτι ἰσχύει κατὰ θάλασσαν, ἢ παροξύνουσα βασιλεῖς· κύριος σαβαωθ ἐνετείλατο περὶ Χανααν ἀπολέσαι αὐτῆς τὴν ἰσχύν.

11 manum suam extendit super mare conturbavit regna Dominus mandavit adversum Chanaan ut contereret fortes eius

11Der HERR hat seine Hand ausgereckt über das Meer und erschreckt die Königreiche. Er hat Befehl gegeben über Phönizien, dass seine Bollwerke zerstört werden,

11He stretched out his hand over the sea, he shook the kingdoms: the LORD hath given a commandment against the merchant city, to destroy the strong holds thereof. A B C against...: or, concerning a merchantman

the merchant city: Heb. Canaan

strong...: or, strengths

)).

Podle běžného dělení se do této skupiny zahrnuje kromě *hebrejštiny stará kenaanština*, doložená glossami v listinách amarnských (asi 1375 př. Kr.) a transkripcemi egyptskými a akkadskými, a *foiničiina*, jazyk přímořských měst Gebálu (Byblu), Sidonu, Týru a j.; je doložena jen nápisy, většinou krátkými. Ve své vlasti žila do I. stol. př. Kr., v koloniích severoafrických (Karthago a j.) se udržela její mladší odnož - *punština* - až do počátku středověku, na Kanárských ostrovech až do konce středověku.

Do této skupiny řadí většina badatelů též *ugaritštinu*, které přisuzují jiní samostatné místo v skupině jazyků semitských. Při vykopávkách města Ugaritu na severním pobřeží syrském (nyní Rás Šamrá) se počínaje r. 1929 našlo množství tabulek psaných zvláštním abecedním klínopisem, asi z XV.-XIV. stol. př. Kr., jež jsou pro hebrejštinu důležité jazykově i obsahově, neboť v nich zachované myty poskytují cenný přínos k poznání staro-kenaanšské literární mluvy, slohu i náboženství a kultu.

Ojedinělé nápisové doklady z Ja³udi, Chamatu a Moábska (stéla **Méša^cova**) svědčí o existenci dalších dialektů.

3. Hebrejština

Tento název není doložen Starým zákonem, kde se nazývá tato řeč **kenaanskou** (Izai. 19, 18 (18 בְּיוֹם הַהוּא יְהִי־קִמְשׁ עָרִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם 18) מְדַבְּרוֹת שְׂפַת כְּנַעַן וְנִשְׁבָּעוֹת לַיהוָה צְבָאוֹת עִיר הַהָרָס יֹאמַר לְאַחַת: ס

18 V ten den bude pět měst v zemi Egyptské, מְדַבְּרוֹת שְׂפַת כְּנַעַן mluvících jazykem Kananejským, וְנִשְׁבָּעוֹת לַיהוָה צְבָאוֹת a přísahajících skrze Hospodina zástupů, לְאַחַת jedno pak יֹאמַר 3.m,sg.impf.ni. nazváno bude עִיר הַהָרָס město zpuštění. (CET jednomu se bude říkat "Město pobožené" h-r-s q,pu,po+n καθάίρω κατασκάπτω /=dolů zakopavám/diruere to ruin niederreißen lerombolni bořit)

18τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνῃ ἔσονται πέντε πόλεις ἐν Αἰγύπτῳ λαλοῦσαι τῇ γλώσσῃ τῇ Χανανίτιδι καὶ ὀμνύουσαι τῷ ὀνόματι κυρίου· Πόλις-ασεδεκ κληθήσεται ἢ μία πόλις.—

18in die illa erunt quinque civitates in terra Aegypti loquentes **lingua Chanaan** et iurantes per Dominum exercituum **civitas Solis** vocabitur una

18Zu der Zeit werden fünf Städte in Ägyptenland **die Sprache Kanaans** sprechen und bei dem HERRN Zebaoth schwören. Eine wird heißen Ir-Heres.

18In that day shall five cities in the land of Egypt speak **the language of Canaan**, and swear to the LORD of hosts; one shall be called, The city of destruction. A B

the language: Heb. the lip

of destruction: or, of Heres, or, of the sun)),

nebo i **judskou** (II. Král. 18, 26 a 28.

(26 וַיֹּאמֶר אֶלְיָקִים בְּוִחַלְקֵיהוּ וְשִׁבְנָה וַיֹּאחַ אֶל-רַב-שָׁקָה דְּבַר-נָא אֶל-עַבְדֶּיךָ אַרְמִיַת 26) כִּי שָׁמַעְתִּים אֲנִי וְאֶל-תְּדַבֵּר עִמָּנוּ יְהוּדִית בְּאֲזְנֵי הָעָם אֲשֶׁר עַל-הַחֻמָּה:

26 I řekl Eliakim syn Helkiášův a Sobna a Joach Rabsacovi: Mluv medle k služebníkům svým Syrsky, však rozumíme, וְאֶל-תְּדַבֵּר a nemluv k nám Židovsky před lidem tímto, kterýž jest na zdech.CET 26 Eljakím, syn Chilkijášův, a Šebna a Jóach odpověděli אֶל-רַב-

k nejvyššímu שָׁקָה (š-q-h hi,pu 62 ποτιζω potum praeberere to give dring trinken lassen megitatni napájet) číšníkovi: דְּבַר-נָא "Mluv raději ke svým služebníkům אַרְמִיַת

aramejsky, vždyť rozumíme. וְאֶל-תְּדַבֵּר Nemluv s námi judsky, aby to neslyšel lid, který je na hradbách."

26καὶ εἶπεν Ελιακιμ υἱὸς Χελκίου καὶ Σομνας καὶ Ἰωας πρὸς Ραψακην Λάλησον δὴ πρὸς τοὺς παῖδάς σου Συριστί, ὅτι ἀκούομεν ἡμεῖς, καὶ οὐ λαλήσεις μεθ' ἡμῶν Ἰουδαϊστί, καὶ ἵνα τί λαλεῖς ἐν τοῖς ὤσιν τοῦ λαοῦ τοῦ ἐπὶ τοῦ τείχους;

26dixerunt autem Eliachim filius Helciae et Sobna et Ioahe Rabsaci precamur ut loquaris nobis servis tuis syriace siquidem intellegimus hanc linguam **et non loquaris nobis iudaice** audiente populo qui est super murum

26Da sprachen Eljakim, der Sohn Hilkijas, und Schebna und Joach zum Rabschake: Rede mit deinen Knechten aramäisch, denn wir verstehen's, **und rede nicht mit uns hebräisch** vor den Ohren des Volks, das auf der Mauer ist.

27 וַיֹּאמֶר אֶלְיָהִם רַב-שָׁקָה הֲעַל אֲדֹנָיךָ וְאֶלְיָךָ שָׁלַחְנִי אֲדֹנָי לְדַבֵּר אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה 27) הֲלֹא עַל-הָאֲנָשִׁים הַיֹּשְׁבִים עַל-הַחֻמָּה לְאַכְל אֶת חֲרִיָּהֶם וְלִשְׂתוֹת אֶת-שִׁינֵיהֶם עִמָּכֶם:

27 I odpověděl jim Rabsace: הֲעַל אֲדֹנָיךָ (Zda proti pánu tvému) Zdaliž ku pánu tvému וְאֶלְיָךָ a k tobě poslal mne pán můj, abych mluvil slova tato? הֲלֹא עַל-הָאֲנָשִׁים (Zda ne

proti těm mužům) Však k mužům **עַל־הַחֹמָה הַיְשָׁבִים** (těm sedícím na té hradbě) těm, kteříž jsou na zdech, **אָבַי לְאָכְלָאֵת קַרְיָהֶם** aby lejna svá jedli, **וְלִשְׁתּוֹת אֶת־שִׁינֵיהֶם** a pili moč svůj **עִמָּכֶם** spolu s vámi. CET27 Ale nejvyšší číšník jim odvětil: "Zdalipak mě můj pán poslal, abych mluvil tato slova k tvému pánovi a k tobě? Zdali ne k mužům, kteří obsadili hradby a budou jíst svá lejna a pít svou moč spolu s vámi?"

27καὶ εἶπεν πρὸς αὐτοὺς Ραψακης Μὴ ἐπὶ τὸν κύριόν σου καὶ πρὸς σὲ ἀπέστειλέν με ὁ κύριός μου λαλῆσαι τοὺς λόγους τούτους; οὐχὶ ἐπὶ τοὺς ἄνδρας τοὺς καθημένους ἐπὶ τοῦ τείχους τοῦ φαγεῖν τὴν κόπρον αὐτῶν καὶ πιεῖν τὸ οὖρον αὐτῶν μεθ' ὑμῶν ἅμα;

27responditque eis Rabsaces numquid ad dominum tuum et ad te misit me dominus meus ut loquerer sermones hos et non ad viros qui sedent super murum ut comedant stercora sua et bibant urinam suam vobiscum

27Aber der Rabschake sprach zu ihnen: Hat mich denn mein Herr zu deinem Herrn oder zu dir gesandt, dass ich solche Worte rede, und nicht vielmehr zu den Männern, die auf der Mauer sitzen, dass sie mit euch ihren eigenen Mist fressen und ihren Harn saufen?

27But Rabshakeh said unto them, Hath my master sent me to thy master, and to thee, to speak these words? *hath he not sent me to the men which sit on the wall, that they may eat their own dung, and drink their own piss with you?*

A their own piss: Heb. the water of their feet

28 **וַיַּעַמְדֵי רַב־שָׁקָה וַיִּקְרָא בְּקוֹל־גָּדוֹל יְהוּדִית וַיִּדְבֵר וַיֹּאמֶר שְׂמַעוּ דְבַר־הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל מֶלֶךְ אַשּׁוּר:**

28 A tak stoje Rabsace , volal hlasem velikým - židovsky, a mluvil a říkal: Slyšte slovo krále velikého, krále Assyrského. CET28 Nejvyšší číšník **וַיַּעַמְדֵי** se postavil a volal judsky co nejhlasitěji. Křičel: "Slyšte slovo velkokrále, krále asyrského!"

28καὶ ἔστη Ραψακης καὶ ἐβόησεν φωνῇ μεγάλῃ Ἰουδαῖστί καὶ ἐλάλησεν καὶ εἶπεν Ἄκούσατε τοὺς λόγους τοῦ μεγάλου βασιλέως Ἀσσυρίων

28stetit itaque Rabsaces **et clamavit voce magna iudaice** et ait audite verba regis magni regis Assyriorum

28Da trat der Rabschake hin **und rief mit lauter Stimme auf Hebräisch** und sprach: Hört das Wort des großen Königs, des Königs von Assyrien!

28Then Rabshakeh stood **and cried with a loud voice in the Jews' language**, and spake, saying, Hear the word of the great king, the king of Assyria:

)

Neh. 13, 24 (24 **וּבְנֵיהֶם קָצִי מְדַבֵּר אֲשֶׁר־דוֹרְשֵׁי וְאִינָם מְפִירִים לְדַבֵּר יְהוּדִית וְכִלְשׁוֹן עַם 24**)
וְעַם:

24 An synové jejich mluvili **קָצִי** (125 το ἡμισυς semi-,dimidium half Hälfte fél püle < חצה q,ni+n 15 διαρέω dividere to divide teilen megfelezni, elosztani pūlit, dělit) od polu Azotsky, **וְאִינָם**(doslova: nic jich) a ne- **מְפִירִים** pt.hi.(n-k-r II.hi 39 ἐγνωσκω cognoscere to recognise erkennen megismer(tet)ni obeznámit (se),poznat n-k-r I.ni,pi,hit 11 ἀπαλλοτριόω abalienare, se alium fingere,xí,fictum tvořit to estrange,to feign fremd machen,sich verstellen idegenné tenni alakoskodni odcizovat,přetvařovat se) -uměli **יְהוּדִית לְדַבֵּר** mluvit Židovsky, **עַם וְכִלְשׁוֹן** :**וְעַם** ale podle jazyku každého toho lidu. (CET24 Jejich děti pak mluvily **קָצִי** zpoloviny ašdódsky, ale nedovedly mluvit židovsky. Hovořily jazykem toho či onoho lidu.)

(Ezd.B.23,24) 24καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν ἡμισυ λαλοῦντες Ἀζωτιστί καὶ οὐκ εἰσιν ἐπιγινώσκοντες λαλεῖν Ἰουδαῖστί, + ἄλλα κατα γλωσσαυ λαου και λαου

24et filii eorum ex media parte loquebantur azotice et nesciebant loqui iudaice et loquebantur iuxta linguam populi et populi

24Und die Hälfte ihrer Kinder sprach aschdodisch oder in der Sprache eines der andern Völker, aber jüdisch konnten sie nicht sprechen.

4And their children spake half in the speech of Ashdod, and could not speak in the Jews' language, but according to the language of each people. A B

could...: Heb. they discerned not to speak

of each...: Heb. of people and people

)).

První doklad je z prologu k řeckému překladu knihy Sirachovy

(asi 130 př. Kr., **ἑβραϊστί** (15 Παρακέκλησθε (2.pl.pf.med/pas sl.samohl.staž. παρακαλεῖν, παρακεκλημαι = přivolávati, dovolávat se – prosit pas. Stali jste se a teď jste dovolávanými, povolányi, vyzvanými) οὖν 16 μετ' εὐνοίας καὶ προσοχῆς (μετά + ak. po, za mást. i čas.+ gen. s εὐνοια,ῆ = dobrá vůle, náklonnost = se zájmem a pozorností προσέχειν=dávat pozor)17 τὴν ἀνάγνωσιν ποιῆσθαι (ποιεῖν - inf. med.četbu činiti si,inf. pas. aby četba byla činěna)18 καὶ συγγνώμην ἔχειν (συγγνώμη,ῆ =prominutí a abyste prominutí měli)19 ἐφ' οἷς ἂν δοκῶμεν na kterých ač ve střehu chceme být (čihat)20 τῶν κατὰ τὴν ἑρμηνείαν πεφιλοπονημένων (pt.pf.pas.φιλοπονώω =pracovitý pilný, břemen milovný jsem za překladu pile potřebujících některých výroků nemoci, nebýt sto) τισὶν τῶν λέξεων ἀδυναμεῖν· 21 οὐ γὰρ ἰσοδυναμεῖ 22 αὐτὰ ἐν ἑαυτοῖς **ἑβραϊστί λεγόμενα** καὶ ὅταν (když,kdykoli) μεταχθῆ (conj. μετάγω by se převádělo) εἰς ἑτέραν γλῶσσαν· 23οὐ μόνον δὲ ταῦτα (nejen toto), 24 ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ νόμος καὶ αἱ προφητεῖαι 25 καὶ τὰ λοιπὰ τῶν βιβλίων 26 οὐ μικρὰν ἔχει τὴν διαφορὰν (ἡ διαφορὰ difference, rozdíl) ἐν ἑαυτοῖς λεγόμενα.

CET 15Prosím vás tedy, 16abyste se shovívavě a pozorně 17věnovali četbě 18a prominuli, 19jestliže jsme přes všechnu snahu _20_ nedokázali někdy přetlumočit přesně některá rčení. 21Nemá totiž stejný význam 22to, **co je v nich řečeno hebrejsky**, přeloží-li se to do jiného jazyka. 23A nejen tento *překlad*, 24ale i Zákon a Proroci _25_ a ostatní knihy 26se nemálo liší od původního znění.

15Hortor itaque 16venire vos cum benevolentia et adtentiore 17studio lectionem facere, 18et veniam habere in illis 19in quibus videmur sequentes imaginem sapientiae 20et deficere in verborum conpositione. 21nam deficiunt 22verba hebraica quando translata fuerint ad alteram linguam; 23non solum autem haec, 24sed et ipsa Lex et Prophetiae 25ceteraque librorum 26non parvam habent differentiam quando inter se dicuntur.

)),

hebrejsky je doložen v Míšně (Jadajim IV, 5 עברית), Název Hebrejců byl ve Starém zákoně uváděn jen zřídka.

Hebrejštiny si zachovala v skladbě staro-semitskou volnost a tím i svou názorností se hodí dobře k vyjádření živého líčení a hlubokých citů.

Její tvary ztratily některé koncovky, ale ne na úkor srozumitelnosti. Konsonantismus byl poněkud zjednodušen, vokály jsou sice působením přízvuku dosti redukovány, avšak některé patrně druhotně

zase zdlouženy.

Starozákonní text je sice celý nivelizován podle *jeruzalémského dialektu*, přece však i v něm jsou dosud zřetelné stopy *dialektu severo-izraelského*, zvláště v knize Ozeášově, v tzv. elohistickém prameni Pentateuchu a v některých vyprávěních o prorocích, na př. o Elizeovi v II. Král.

Výslovné, i když ne zcela jasné svědectví o rozdílnosti *nářečí efraimského* podává kniha Soudců:

Sd 12, 6 (6) וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֲמָר-נָא שְׁבֹלֶת וַיֹּאמֶר סְבֹלֶת וְלֹא יָכִין לְדַבֵּר כֵּן וַיֹּאחֲזוּ אוֹתוֹ 6) וַיִּשְׁחָטוּהוּ אֶל-מַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן וַיִּפֹּל בְּעַת הַהֵיאָ מֵאֶפְרַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם אָלֶף:

6 Tedy řekli jemu: Rei hned Šibolet. I řekl: Sibolet, (a ne byl s to artikulovat tak) = aniž dobře mohl vyřknouti toho. וַיֹּאחֲזוּ אוֹתוֹ 3.m.pl.w-impf.(^o-h-z q,ni,pi+n 67 κατέχω capere,tenere to seize,to hold ergreifen,,festhalten megrakadni,tartani uchopit,držet) = Tedy pochytíte jej, וַיִּשְׁחָטוּהוּ 3.m.pl. w-impf.q.+suf.(š-h-ṭ q,ni 86 σφάζω mactare to slaughter schlachten levágni(marhát) porážet dobytek) zamordovali ho אֶל-מַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן (^c-b-r) u brodu Jordánského. וַיִּפֹּל (n-p-l)I padlo בְּעַת הַהֵיאָ toho času z Efraima אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם אָלֶף čtyřiceti a dva tisíce.

CET6 vyzvali ho: "Tak řekni šibbolet!" On však řekl: "Sibbolet" כֵּן וְלֹא יָכִין לְדַבֵּר כֵּן a nedokázal to přesně vyslovit. וַיֹּאחֲזוּ אוֹתוֹ Tu ho popadli וַיִּשְׁחָטוּהוּ a zabili ho אֶל-מַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן při jordánských brodech. בְּעַת הַהֵיאָ Toho času וַיִּפֹּל (n-p-l) padlo z Efrajima אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם אָלֶף čtyřicet dva tisíce mužů.

6καὶ εἶπαν αὐτοῖς Εἶπατε δὴ Σύνθημα· καὶ οὐ κατηύθυναν τοῦ λαλῆσαι οὕτως· καὶ ἐπελάβοντο αὐτῶν καὶ ἔσφαζαν αὐτοὺς ἐπὶ τὰς διαβάσεις τοῦ Ἰορδάνου, καὶ ἔπεσαν ἐξ Εφραιμ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ δύο τεσσαράκοντα χιλιάδες.

6interrogabant eum dic ergo sebboloth quod interpretatur spica qui respondebat tebboloth eadem littera spicam exprimere non valens statimque adprehensum iugulabant in ipso Iordanis transitu et ceciderunt in illo tempore de Ephraim quadraginta duo milia

6ließen sie ihn sprechen: Schibbolet. Sprach er aber: Sibbolet, weil er's nicht richtig aussprechen konnte, dann ergriffen sie ihn und erschlugen ihn an den Furten des Jordans, sodass zu der Zeit von Ephraim fielen zweiundvierzigtausend.

Then said they unto him, Say now Shibboleth: and he said Sibboleth: for he could not frame to pronounce *it* right. Then they took him, and slew him at the passages of Jordan: and there fell at that time of the Ephraimites forty and two thousand.

): Efraimští nevyslovovali š ve slově *šibbōlaet*.

Ze staré hebrejštiny jsou kromě 24 knih biblických zachovány četné pečeti a drobné nápisy obsahující jména, výkazy a značky, i několik památek, podávajících souvislejší text: tzv. kalendář či lépe řečeno seznam zemědělských prací z Gezeru asi z X. stol., ostraka ze Samaří z IX. stol., nápis v tunelu vedoucím vodu do rybníka *Šilōah* v Jerusalemě asi z r. 700 a 18 dopisů z Lakiše asi z r. 589.

Tyto nápisné památky doby předexilní jsou velice krátké, avšak cenné, neboť ukazují původní způsob psaní. Řečí, která se mnoho neliší od biblické hebrejštiny, jsou psány též rozsáhlé zlomky hebrejského originálu knihy Sirachovy a tzv. Damašský spis sádokovský, nalezené r. 1896 v genize synagogy v Staré Káhiře.

Cennější než tyto rukopisy z X.-XII. stol po Kr. jsou svitky, nalezené r. 1947 a d. v jeskyních kumránských u Mrtvého moře nedaleko Jericha, neboť obsahují texty kladené většinou odborníků do 11.-1. stol. př. Kr. Kromě biblických textů obsahují výklad knihy Abakukovy, tzv. Řád Jednoty, tzv. Knihu války Synů světla se Syny tmy, různé žalmy, zlomek knihy Jubilejí i zlomky neznámých knih.

Hebrejšтина přestala být řečí, jíž se běžně používalo, již brzy po návratu z babylonského zajetí; již od V. stol. př. Kr. byla vytlačována aramejštinou. Avšak jako řeč bohoslužebná a vůbec náboženská se hebrejšтина držela stále.

Mišna (< מִשְׁנָה 35 δεύτερος (adj.), ἡ δευτέρως duplicatio, repetitio doubling, reptition Verdoppelung, Wiederholung kettözés, ismétlés zdvojení, opakování) = zdvojení, opakování, studium, učení Mužů velkého schromáždění I. a II. stol. po Kr.), která byla kodifikována v II. stol. po Kr., je však již psána řečí dosti odlišnou od staré biblické. Působila na ni aramejšтина, kterou se v Palestině mluvilo v denním životě, ba obsahuje i oddílky aramejské. Této hebrejštině, kterou jsou též psány části **palestinského talmudu** a midrášů, se říká nedosti přesně "nová hebrejšтина", lepší je židovský název *lešōn ḥ^akāmîm*, tj. jazyk mudrců. Ve středověku byly psány hebrejské básně jazykem, který se se zdarem přimyká k biblickému (na př. **Jehuda ha-Léví**), avšak rabínská pojednání jsou většinou v jazyce promíšeném aramaismy a nedosti pečlivém.

Ve výslovnosti se uplatňovaly různé dialekty:
sefardský (ve Španělsku),
aškenázský (ve střední a vých. Evropě).

Od poloviny XVIII. stol. začali Židé pěstovat hebrejský jazyk se stále větším úsilím a zdarem, takže se počátkem XX. stol. mohl stát obcovací řečí kolonistů v Palestině a pak i úřední řečí státu Izraele. Tento jazyk se sice chce přimknout úzce k jazyku biblickému, avšak zvláště výslovnost a skladba jsou zcela pod vlivem jazyků

evropských. Příliv Židů z arabských zemí nepůsobí dostatečně k uplatnění semitských rysů.

Velkým úsilím ne nepodobným snahám **Jungmannovým**, **Preslovým** (**Jan Svatopluk Presl** ([4. září 1791 Praha^{\[1\]}](#) – [6. dubna 1849 Praha^{\[2\]}](#)) byl [rakouský](#) a [český](#) vysokoškolský pedagog, profesor [zoologie](#) a [mineralogie](#) na [Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze](#) a jeden z nejvýznačnějších českých [přírodovědců 19. století.](#)), **Štúrovým** a jiných našich buditelů byla vypracována moderní terminologie pro různé obory; literatura původní i překladová, krásná i odborná, svědčí o použitelnosti tohoto oživeného jazyka.

Ten, kdo zná biblickou hebrejštinu, může bez obtíží číst i moderní hebrejské texty, ovšem jejich slovní zásoba je mnohem rozsáhlejší.

4. Hebrejská bible po stránce jazykové

Složité a různorodý soubor starozákonních knih pochází z různých dob.

Ve starších oddílech se jeví vliv obecné kenaanské poetické mluvy,

V mladších oddílech z doby po exilu jsou stále četnější aramaismy.

/str.10/

Jednotlivé kratší partie možno přibližně datovat mezi XIII. a II. stol., při čemž některé látky jsou ještě starší.

Časové a nářeční rozdílnosti byly nivelizovány jednak dosti jednotnou úpravou konsonantního textu, jednak, a to důkladněji, pečlivým systémem vokalizačním.

Židovská tradice klade úpravu konsonantního textu do II. stol. po Kr., tento typ je však doložen dříve.

Vokalizačních systémů bylo více: pět **supra-lineárních**, se značkami pro samohlásky a přízvuky nad písmeny, a to dva babylonské a tři palestinské, všecky je však zatlačil systém **sub-lineární**, se značkami pod písmeny, který prý vynalezl karaita **Moše Moche** kolem r. 800 po Kr. Nazývá se tiberiádský, nebot v Tiberiadě u jezera Genezaretského opatřili masoreti, strážci tradice, hebrejský biblický text značkami pro samohlásky a přízvuky pro přednes. Tento text se nazývá masoretský.

Nejstarší datovaný masoretský rukopis proroků je z r. 895, nejstarší dostupný úplný text hebrejského Starého zákona z r. 1008 je ve státní

knihovně v Leningu. Pochází přímo od **Aharona**, jehož otec **Moše ben Ašer** byl hlavou jedné školy masoretské. Tento pečlivý rukopis byl vydán prací profesorů **Kittela, Kahleho aj.** r. 1937 a je v nových vydáních přetiskován. Je to jediné spolehlivé vydání hebrejské bible.

Ostatní jsou závislá na vydání, jež pořídil pro nakladatele **Bomberga** v Benátkách r. 1525 **Jakob ben Chajim** podle novějších rukopisů, které obsahují i čtení druhé školy masoretské, již vedl **ben Neftali**.

Práce tiberiadských masoretů byla provedena neobyčejně pečlivě; jednak se snažili zachytit starou tradici výslovnosti, jednak rekonstruovat předpokládanou výslovnost správnou. Avšak přesto je zřejmé, že nemohli u mrtvého jazyka, který byl tradován rozdílnými směry a školami, stanovit původní skutečnou výslovnost. Jistě zde působil ohled na běžnou výslovnost aramejskou. Avšak základem pro poznání a zpracování hebrejské mluvnice zůstává tato úctyhodná práce, i když jsme si vědomi jejích mezí.

I tato mluvnice používá výhradně punktace tiberiadské. Avšak ani způsob výslovnosti tiberiadských znaků není jednotný, neboť Židé jej přizpůsobovali řečem, kterými mluvili. Nejbližší výslovnosti masoretské je výslovnost sefardská (u španělských židů); ta je základem tzv. výslovnosti vědecké, již se používá /str.11/ i v této mluvnici.

V Československu a okolních zemích užívají židé výslovnosti aškenázské, jež je u dlouhých samohlásek dosti odlišná.

Starší způsoby výslovnosti jsou zachyceny ve svrhu zmíněných supralineárních punktačních soustavách, v dosud živé tradici samaritánské a v transkripcích řeckých septuagintních a origenovských a latinských **Hieronimových**.

Velkou pomocí jsou i nálezy starších nepunktovaných textů biblických, jejichž plné využití. pro hebrejskou mluvnici si vyžádá ještě mnoho práce: papyrus Nashův, obsahující desatero (Exod. 20, 1-17 (

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאַמֵּר: 10

1 Bůh vyhlásil všechna tato přikázání/r/:

1Καὶ ἐλάλησεν κύριος πάντας τοὺς λόγους τούτους λέγων

1locutus quoque est Dominus cunctos sermones hos

1Und Gott redete alle diese Worte:

1And God spake all these words, saying,

2: אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:

2 „Já jsem Hospodin, tvůj Bůh; já jsem tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví.

2' Ἐγὼ εἰμι κύριος ὁ θεός σου, ὅστις ἐξήγαγον σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου ἐξ οἴκου δουλείας.

2ego sum Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti de domo servitutis

2Ich bin der HERR, dein Gott, der ich dich aus Ägyptenland, aus der Knechtschaft, geführt habe.

2I *am* the LORD thy God, which have brought thee out of the land of Egypt, out of the house of bondage. A

bondage: Heb. servants

3: לֹא יִהְיֶה-לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל-פְּנֵי:

3 Nebudeš mít jiného boha mimo mne.

3οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ.—

3non habebis deos alienos coram me

3Du sollst keine anderen Götter haben neben mir.

3Thou shalt have no other gods before me.

4 לֹא תַעֲשֶׂה-לְךָ פֶסֶל וְכָל-תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מַתְּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם:

4 Nezobrazíš si (Boha) zpodobením ničeho, co je nahoře na nebi, dole na zemi nebo ve vodách pod zemí.

4οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς.

4non facies tibi sculptile neque omnem similitudinem quae est in caelo desuper et quae in terra deorsum nec eorum quae sunt in aquis sub terra

4Du sollst dir kein Bildnis noch irgendein GleichnisA machen, weder von dem, was oben im Himmel, noch von dem, was unten auf Erden, noch von dem, was im Wasser unter der Erde ist:

d.h. hier Abbild.

4Thou shalt not make unto thee any graven image, or any likeness *of any thing* that *is* in heaven above, or that *is* in the earth beneath, or that *is* in the water under the earth:

5 לֹא-תִשָּׂתַחֲנַנָּה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹקֵד עוֹן אָבֹת עַל-בְּנֵים:

5 על-שִׁלְשִׁים וְעַל-רִבְעִים לְשָׁנָא:

5 Nebudeš se ničemu takovému klaněť ani tomu sloužit. Já jsem Hospodin, tvůj Bůh, Bůh žárlivě

(milující). Stihám vinu otců na synech do třetího i čtvrtého (pokolení) těch, kteří mě nenávidí,

5οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς οὐδὲ μὴ λατρεύσης αὐτοῖς· ἐγὼ γάρ εἰμι κύριος ὁ θεός σου, θεὸς ζηλωτῆς ἀποδιδοῦς ἀμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα ἕως τρίτης καὶ τετάρτης γενεᾶς τοῖς μισοῦσίν με

5non adorabis ea neque coles ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes visitans iniquitatem patrum in filiis in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me

5Bete sie nicht an und diene ihnen nicht! Denn ich, der HERR, dein Gott, bin ein eifernder Gott, der die Missetat der Väter heimsucht bis ins dritte und vierte Glied an den Kindern derer, die mich hassen,

5Thou shalt not bow down thyself to them, nor serve them: for I the LORD thy God *am* a jealous God, visiting the iniquity of the fathers upon the children unto the third and fourth *generation* of them that hate me;

6: וְעֵשֶׂה לְפָנַי לְאֵלִים לְאִהָבִי וְלִשְׂמֵרֵי מִצְוֹתַי:

6 ale prokazuji milosrdenství tisícům (pokolení) těch, kteří mě milují a má přikázání zachovávají.

6καὶ ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιάδας τοῖς ἀγαπῶσίν με καὶ τοῖς φυλάσσουσιν τὰ προστάγματά μου.—

6et faciens misericordiam in milia his qui diligunt me et custodiunt praecepta mea
6aber Barmherzigkeit erweist an vielen tausenden, die mich lieben und meine Gebote halten.
6And shewing mercy unto thousands of them that love me, and keep my commandments.

7 לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׂוּא כִּי לֹא יִנְקָה יְהוָה אֶת־אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׂוּא: 7
פ

7 Nezneužiješ jména Hospodina, svého Boha. Hospodin nenechá bez trestu toho, kdo by jeho jména zneužíval.

7οὐ λήμψῃ τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ· οὐ γὰρ μὴ καθάριση κύριος τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ.—

7non adsumes nomen Domini Dei tui in vanum nec enim habebit insontem Dominus eum qui adsumpserit nomen Domini Dei sui frustra

7Du sollst den Namen des HERRN, deines Gottes, nicht missbrauchen; denn der HERR wird den nicht ungestraft lassen, der seinen Namen missbraucht.

7Thou shalt not take the name of the LORD thy God in vain; for the LORD will not hold him guiltless that taketh his name in vain.

8: זְכוֹר אֶת־יְוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ:

8 Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý.

8μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν.

8memento ut diem sabbati sanctifices

8Gedenke des Sabbattages, dass du ihn heiligest.

8Remember the sabbath day, to keep it holy.

9: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּיךָ:

9 Šest dní budeš pracovat a dělat všchnu svou práci.

9ἕξ ἡμέρας ἐργᾶ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου·

9sex diebus operaberis et facies omnia opera tua

9Sechs Tage sollst du arbeiten und alle deine Werke tun.

9Six days shalt thou labour, and do all thy work:

10 יְוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּתוֹ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ־יְבֹתֶךָ עֹבֵדְךָ וְיָוֵם הַשְּׁבִיעִי וְגַרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֵיךָ:

10 Ale sedmý den je (den) odpočinutí Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty ani tvůj syn a tvá dcera (ani) tvůj otrok a tvá otrokyně ani tvé dobytče ani tvůj host, který (žije) v tvých branách.

10τῆ δὲ ἡμέρᾳ τῆ ἐβδόμῃ σάββατα κυρίῳ τῷ θεῷ σου· οὐ ποιήσεις ἐν αὐτῇ πᾶν ἔργον, σὺ καὶ ὁ υἱός σου καὶ ἡ θυγάτηρ σου, ὁ παῖς σου καὶ ἡ παιδίσκα σου, ὁ βοῦς σου καὶ τὸ ὑπόζυγιόν σου καὶ πᾶν κτῆνός σου καὶ ὁ προσήλυτος ὁ παροικῶν ἐν σοί.

10septimo autem die sabbati Domini Dei tui non facies omne opus tu et filius tuus et filia tua servus tuus et ancilla tua iumentum tuum et advena qui est intra portas tuas

10Aber am siebenten Tage ist der Sabbat des HERRN, deines Gottes. Da sollst du keine Arbeit tun, auch nicht dein Sohn, deine Tochter, dein Knecht, deine Magd, dein Vieh, auch nicht dein Fremdling, der in deiner Stadt lebt.

10But the seventh day is the sabbath of the LORD thy God: in it thou shalt not do any work, thou, nor thy son, nor thy daughter, thy manservant, nor thy maidservant, nor thy cattle, nor thy stranger that is within thy gates:

11 כִּי יִשְׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־הַיָּם וְאֶת־הַיַּבֵּשׁ וַיָּנַח 11
ס בְּיָוֵם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בִּרְךָ יְהוָה אֶת־יְוֹם הַשַּׁבָּת וְיִקְדְּשֶׁהוּ: 11

11 V šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, moře a všechno, co je v nich, a sedmého dne odpočinul.

Proto požehnal Hospodin den odpočinku a oddělil jej jako svatý.

11 ἐν γὰρ ἑξ ἡμέραις ἐποίησεν κύριος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς καὶ κατέπαυσεν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ· διὰ τοῦτο εὐλόγησεν κύριος τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγίασεν αὐτήν.—

11 *sex enim diebus fecit Dominus caelum et terram et mare et omnia quae in eis sunt et requievit in die septimo idcirco benedixit Dominus diei sabbati et sanctificavit eum*

11 Denn in sechs Tagen hat der HERR Himmel und Erde gemacht und das Meer und alles, was darinnen ist, und ruhte am siebenten Tage. Darum segnete der HERR den Sabbattag und heiligte ihn.

11 For *in* six days the LORD made heaven and earth, the sea, and all that in them *is*, and rested the seventh day: wherefore the LORD blessed the sabbath day, and hallowed it.

12 כִּבְדֹת אֱתֶרְכָּבִי וְאֶת־אֲמָנָתִי לְמַעַן יֵאָרְכוּ יְמֵיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־רִיחַ הַנְּחָאֲלֶיךָ בְּתוֹךְ לֶךְ: ס
12 Cti svého otce i matku, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.

12 τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς τῆς ἀγαθῆς, ἧς κύριος ὁ θεός σου δίδωσίν σοι.—

12 *honora patrem tuum et matrem tuam ut sis longevus super terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi*

12 Du sollst deinen Vater und deine Mutter ehren, auf dass du lange lebest in dem Lande, das dir der HERR, dein Gott, geben wird.

12 Honour thy father and thy mother: that thy days may be long upon the land which the LORD thy God giveth thee.

13 לֹא תִרְצָח: ס

13 Nezabiješ.

13 οὐ μοιχεύσεις.—

13 non occides

13 Du sollst nicht töten.

13 Thou shalt not kill.

14 לֹא תִנְאַף: ס

14 Nesesmilníš_s_.

14 οὐ κλέψεις.—

14 non moechaberis

14 Du sollst nicht ehebrechen.

14 Thou shalt not commit adultery.

15 לֹא תִגְנוֹב: ס

15 Nepokradeš.

15 οὐ φονεύσεις.—

15 non furtum facies

15 Du sollst nicht stehlen.

15 Thou shalt not steal.

16 לֹא־תַעֲנֶה בְּרֵעֶךָ עַד שֶׁקָּר: ס

16 Nevydáš proti svému bližnímu křivé svědectví.

16 οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ.—

16 non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium

16 Du sollst nicht falsch Zeugnis reden wider deinen Nächsten.

16 Thou shalt not bear false witness against thy neighbour.

17 לֹא תִקְמֹד בְּבֵית רֵעֶךָ לֹא־תִתְקַמֵּד אֶשְׁתִּי רֵעֶךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְשׁוֹרְךָ וְחִמְרְךָ וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: פ

לְרֵעֶךָ: פ

17 Nebudeš dychtit po domě svého bližního. Nebudeš dychtit po ženě svého bližního ani po jeho otroku ani po jeho otrokyni ani po jeho býku ani po jeho oslu, vůbec po ničem, co patří tvému bližnímu."

17οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου. οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν οἰκίαν τοῦ πλησίον σου οὔτε τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ οὔτε τὸν παῖδα αὐτοῦ οὔτε τὴν παιδίσκην αὐτοῦ οὔτε τοῦ βοῦς αὐτοῦ οὔτε τοῦ ὑποζυγίου αὐτοῦ οὔτε παντὸς κτήνους αὐτοῦ οὔτε ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστίν.

17non concupisces domum proximi tui nec desiderabis uxorem eius non servum non ancillam non bovem non asinum nec omnia quae illius sunt

17Du sollst nicht begehren deines Nächsten Haus. Du sollst nicht begehren deines Nächsten Frau, Knecht, Magd, Rind, Esel noch alles, was dein Nächster hat.

17Thou shalt not covet thy neighbour's house, thou shalt not covet thy neighbour's wife, nor his manservant, nor his maidservant, nor his ox, nor his ass, nor any thing that *is* thy neighbour's.

BKR2 Já jsem Hospodin Bůh tvůj, kterýž jsem tě vyvedl z země Egyptské, z domu služby.

BKR 3 Nebudeš míti bohů jiných přede mnou.

BKR 4 Neučiníš sobě rytiny, ani jakého podobenství těch věcí, kteréž jsou na nebi svrchu, ani těch, kteréž na zemi dole, ani těch, kteréž u vodách pod zemí.

BKR 5 Nebudeš se jim klaněti, ani jich ctíti. Nebo já jsem Hospodin Bůh tvůj, Bůh silný, horlivý, navštěvující nepravost otců na synech do třetího i čtvrtého pokolení těch, kteříž nenávidí mne,

BKR 6 A činící milosrdenství nad tisíci těmi, kteříž mne milují, a ostříhají příkázání mých.

BKR 7 Nevezmeš jména Hospodina Boha svého nadarmo; neboť nenechá bez pomsty Hospodin toho, kdož by bral jméno jeho nadarmo.

BKR 8 Pomni na den sobotní, abys jej světil.

BKR 9 Šest dní pracovati budeš, a dělati všeliké dílo své;

BKR 10 Ale dne sedmého odpočinutí jest Hospodina Boha tvého. Nebudeš dělati žádného díla, ty i syn tvůj i dcera tvá, služebník tvůj i děvka tvá, hovado tvé i přičozí, kterýž jest v branách tvých.

BKR 11 Nebo v šesti dnech učinil Hospodin nebe a zemi, moře a všecko, což v nich jest, a odpočinul dne sedmého; protož požehnal Hospodin dne sobotního, a posvětil ho.

BKR 12 Cti otce svého i matku svou, ať se prodlejí dnové tvoji na zemi, kterouž Hospodin Bůh tvůj dá tobě.

BKR 13 Nezabiješ.

BKR 14 Nesesmilníš.

BKR 15 Nepokradeš.

BKR 16 Nepromluvíš proti bližnímu svému křivého svědectví.

BKR 17 Nepožádaš domu bližního svého, aniž požádaš manželky bližního svého, ani služebníka jeho, ani děvky jeho, ani vola jeho, ani osla jeho, ani cožkoli jest bližního tvého.

)); tedy papyrus Nashův, obsahující desatero (jak jsme už ukázali), obsahuje také pro Izraelce obvyklé vyznání tzv. *Š^ema^c* (Slyš, Izraeli ... , Deut. 6, 4 n. (

4:דְּשָׁא לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד

4Καὶ ταῦτα τὰ δικαιώματα καὶ τὰ κρίματα, ὅσα ἐνετείλατο κύριος τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐξελεθόντων αὐτῶν ἐκ γῆς Αἰγύπτου Ἐκούε, Ἰσραὴλ· κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν κύριος εἷς ἐστίν·

4audi Israhel Dominus Deus noster Dominus unus est

4Höre, Israel, der HERR ist unser Gott, der HERR allein.

4Hear, O Israel: The LORD our God *is* one LORD:

5:אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־לֵבְבֵנוּ וּבְכָל־נַפְשֵׁנוּ וּבְכָל־מְאֹדֵנוּ

5και ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς δυνάμεώς σου.

5diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua et ex tota fortitudine tua

5Und du sollst den HERRN, deinen Gott, lieb haben von ganzem Herzen, von ganzer Seele und mit all deiner Kraft.

5And thou shalt love the LORD thy God with all thine heart, and with all thy soul, and with all thy might.

)), objevený r. 1907, a zvláště rozsáhlé nálezy v jeskyních

kumránských od r. 1947, mezi nimiž je

úplný text knihy Izaiášovy,

jiný neúplný, prorocství Abakukovo (s výkladem),

zlomky knihy Danielovy a

různých knih Pentateuchu a

předních proroků.

Tyto rukopisy pocházejí asi z 11.-1. stol. př. Kr., jak soudí většina

badatelů, a vykazují značné rozdíly pravopisné ve srovnání s

masoretským textem.

Na stejném místě nalezené zlomky Levitiku asi ze IV. stol. se zcela shodují s podáním masoretským.

Je nutno mít na paměti, že masoreti opatřili biblický text vokály a akcenty tak, aby se dal zpěvavým způsobem recitovat při

synagogální bohoslužbě, proto asi je v něm tolik dlouhých vokálů. Je

proto též účelné vyslechnouti si k poznání způsobu přednesu

synagogální bohoslužbu.

Zvláště začátečníkům se doporučuje číst si hebrejštinu nahlas.

BKR Deuteronomy 5:1 I svolal Mojžíš všecken lid Izraelský, a řekl jim: Slyš, Izraeli, ustanovení a soudy, kteréž já dnes mluvím v uši vaše; naučte se jim, a v skutku jich ostříhejte.

2 Hospodin Bůh náš učinil s námi smlouvu na Orébě.

3 Ne s otci našimi učinil Hospodin tu smlouvu, ale s námi, kteříž zde jsme nyní my všickni živí.

4 Tváří v tvář mluvil Hospodin s vámi na té hoře z prostředku ohně,

5 (Já jsem pak stál mezi Hospodinem a mezi vámi toho času, abych oznámil vám řeč Hospodinovu; nebo jste se báli ohně, a nevstoupili jste na horu), řka:

Ex2: אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:

Dt6: אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:

6 Já jsem Hospodin Bůh tvůj, kterýž jsem tě vyvedl z země Egyptské z domu služby.

Ex3: לֹא יִהְיֶה-לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל-פְּנֵי:

Dt7: לֹא יִהְיֶה-לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל-פְּנֵי:

7 Nebudeš mítí bohů jiných přede mnou.

Ex4: לֹא תַעֲשֶׂה-לְךָ פֶסֶל וְכָל-תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ:

Dt8: לֹא-תַעֲשֶׂה-לְךָ פֶסֶל כָּל-תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ:

8 Neučiníš sobě rytiny, ani jakého podobenství těch věcí, kteréž jsou na nebi svrchu, ani těch, kteréž na zemi dole, ani těch, kteréž jsou u vodách pod zemí.

Ex5: לֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנִכִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַדָּשׁ פֶּקֶד עֹון אַבֹּת עַל-בְּנֵים וְעַל-רַבְעִים לְשֹׁנָיִ:

Dt9: לֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנִכִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַדָּשׁ פֶּקֶד עֹון אַבֹּת עַל-בְּנֵים וְעַל-רַבְעִים לְשֹׁנָיִ:

9 Nebudeš se jim klaněti, ani jich ctíti. Nebo já jsem Hospodin Bůh tvůj, Bůh silný, horlivý, navštěvující nepravost otců na synech (i) do třetího i čtvrtého pokolení těch, kteříž nenávidí mne,

Ex6: וְעָשָׂה חֶסֶד לְאֲלֵפִים לְאַהֲבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי:

Dt10: וְעָשָׂה חֶסֶד לְאֲלֵפִים לְאַהֲבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי:

10 A činící milosrdenství nad tisíci těch, kteříž mne milují, a ostříhají příkázání mých.

Ex 7: לֹא תִשָּׂא אֶת-שֵׁם-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁוֵא כִּי לֹא יִנְקֶה יְהוָה אֶת אֶת-אֲשֶׁר-יִשָּׂא אֶת-שֵׁמוֹ לְשָׁוֵא:

Dt11: לֹא תִשָּׂא אֶת-שֵׁם-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁוֵא כִּי לֹא יִנְקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר-יִשָּׂא אֶת-שֵׁמוֹ לְשָׁוֵא:

11 Nevezmeš jména Hospodina Boha svého nadarmo, neboť nenechá bez pomsty Hospodin toho, kdož by bral jméno jeho nadarmo.

Ex 8: זָכֹור אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ:

Dt12: שָׁמֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

12 Ostříhej dne sobotního, abys jej světil, jakož přikázal tobě Hospodin Bůh tvůj.

Ex 9: שֵׁשַׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלֶאכֶתֶךָ:

Dt13: שֵׁשַׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלֶאכֶתֶךָ:

13 Šest dní pracovati budeš, a dělati všeliké dílo své;

Ex10: וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּתוֹ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל-מְלֶאכֶתְךָ אֲתָהּ וּבְנֶתְךָ-וּבִתְךָ עַבְדֶּךָ וְאִמְתֶּךָ וּבְהֵמָתֶךָ וּגְרֹרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ:

Dt14: וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּתוֹ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל-מְלֶאכֶתְךָ אֲתָהּ וּבְנֶתְךָ-וּבִתְךָ עַבְדֶּךָ וְאִמְתֶּךָ וּשְׁוֹרְךָ וְחֶמְרֶךָ וְכָל-בְּהֵמָתֶךָ וּגְרֹרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדֶּךָ וְאִמְתֶּךָ כַּמִּוֶּדֶ:

14 Ale dne sedmého odpočinutí jest Hospodina Boha tvého. Nebudeš dělati žádného díla, ty i syn tvůj i dcera tvá, i služebník tvůj i děvka tvá, vůl i osel tvůj i všeliké hovado tvé, i přichozí tvůj, kterýž jest v branách tvých, aby odpočinul služebník tvůj a děvka tvá jako i ty.

Ex11: כִּי שֵׁשַׁת-יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ אֶת-הַיָּם וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל-כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: ס

Nebo v šesti dnech učinil Hospodin nebe a zemi, moře a všecko, což v nich jest, a odpočinul dne sedmého; protož požehnal Hospodin dne sobotního, a posvětil ho.

Dt15 וְזָכַרְתָּ כִּי־עָבַד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְאָךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם עַל־פְּנֵי צָרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת: ־

15 A pamatuj, že jsi byl služebníkem v zemi Egyptské, a vyvedl tě Hospodin Bůh tvůj odtud v ruce silné, a v rameni vztáženém. Protož přikázal tobě Hospodin Bůh tvůj, abys světil den sváteční.

Ex12 כִּבְדֹּ אֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּ יָמֶיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּתוֹךְ לְךָ: ־

Dt16 כִּבְדֹּ אֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּ יָמֶיךָ וְלִמְעַן יֵיטֵב לְךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּתוֹךְ לְךָ: ־

16 Cti otce svého i matku svou, jakož přikázal tobě Hospodin Bůh tvůj, aby se prodleli dnové tvoji, a aby tobě dobře bylo na zemi, kterouž Hospodin Bůh tvůj dá tobě.

Ex13 לֹא תִרְצָח: ־

Dt17 לֹא תִרְצָח: ־ 17 Nezabiješ.

Ex14 לֹא תִנְאָף: ־

Dt18 וְלֹא תִנְאָף: ־ 18 Nesesmilníš.

Ex15 לֹא תִגְנוֹב: ־

Dt19 וְלֹא תִגְנוֹב: ־ 19 Nepokradeš.

Ex16 לֹא־תַעֲנֶה בְּרַעַף עַד שָׁקַר: ־

Dt20 וְלֹא־תַעֲנֶה בְּרַעַף עַד שָׁוֵא: ־

20 Nepromluvíš proti bližnímu svému křivého svědectví.

Ex17 לֹא תִחַמַּד בַּיִת רֵעֶךָ לֹא־תִחַמַּד אִשְׁת־רֵעֶךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְשׂוֹרְךָ וְחֲמֹרְךָ וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: ־

17 Nepožádáš domu bližního svého, aniž požádáš manželky bližního svého, ani služebníka jeho, ani děvky jeho, ani vola jeho, ani osla jeho, ani cožkoli jest bližního tvého.

Dt21 וְלֹא תִחַמַּד אִשְׁת־רֵעֶךָ סִוְלָא תִחַמַּדְהָ בַּיִת רֵעֶךָ שְׂדֵהוּ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ שׂוֹרְךָ וְחֲמֹרְךָ וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: ־

21 Nepožádáš manželky bližního svého, **o** aniž požádáš domu bližního svého, **pole jeho**, neb služebníka jeho, aneb děvky jeho, vola jeho neb osla jeho, aneb čehokoli z těch věcí, kteréž jsou bližního tvého.

22 Ta slova mluvil Hospodin ke všemu shromáždění vašemu na hoře z prostředku ohně, oblaku a mrákoty, hlasem velikým, a nepřidal nic více, a napsal je na dvou deskách kamenných, kteréž mně dal.

CEP Deuteronomy 5:1 Mojžíš svolal celý Izrael a řekl jim: Slyš, Izraeli, nařízení a práva, která vám dnes vyhlašuji. Učte se jim a bedlivě je dodržujte.

2 Hospodin, náš Bůh, s námi uzavřel na Chorébu smlouvu.

3 Tuto smlouvu neuzavřel Hospodin jen s našimi otci, ale s námi všemi, kteří jsme tu dnes naživu.

4 Tvář v tvář mluvil s vámi Hospodin na hoře zprostředku ohně.

5 Já jsem stál v oné době mezi Hospodinem a vámi, abych vám oznámil Hospodinovo slovo, protože jste se báli ohně a nevystoupili jste na horu. Řekl:

6 "Já jsem Hospodin, tvůj Bůh; já jsem tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví.

7 Nebudeš mít jiného boha mimo mne.

8 Nezbrazíš si Boha zpodoběním ničeho, co je nahoře na nebi, dole na zemi nebo ve vodách pod zemí.

9 Nebudeš se ničemu takovému klanět ani tomu sloužit. Já Hospodin, tvůj Bůh, jsem Bůh žárlivě milující. Stíhám vinu otců na synech i do třetího a čtvrtého pokolení těch, kteří mě nenávidí,

10 ale prokazují milosrdenství tisícům pokolení těch, kteří mě milují a má přikázání zachovávají.

11 Nezneužiješ jména Hospodina, svého Boha. Hospodin nenechá bez trestu toho, kdo by jeho jména zneužíval.

12 Dbej na den odpočinku, aby ti byl svatý, jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh.

13 Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci.

14 Ale sedmý den je den odpočinutí Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty ani tvůj syn a tvá dcera ani tvůj otrok a tvá otrokyně ani tvůj býk a tvůj osel, žádné tvé dobytče ani tvůj host, který žije v tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty.

15 Pamatuj, že jsi byl otrokem v egyptské zemi a že tě Hospodin, tvůj Bůh, odtud vyvedl pevnou rukou a vztaženou paží. Proto ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh, dodržovat den odpočinku.

16 Cti svého otce i matku, jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh, abys byl dlouho živ a dobře se ti vedlo na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.

17 Nezapíšeš.

18 Nesesmilníš.

19 Nepokradeš.

20 Nevydáš proti svému bližnímu falešné svědectví.

21 Nebudeš dychtit po ženě svého bližního. Nebudeš toužit po domě svého bližního ani po jeho poli ani po jeho otroku ani po jeho otrokyni ani po jeho býku ani po jeho oslu, vůbec po ničem, co patří tvému bližnímu."

22 Tato slova mluvil Hospodin k celému vašemu shromáždění na hoře zprostředku ohně, oblaku a mrákoty mocným hlasem a víc nepřipojil. Napsal je na dvě kamenné desky a dal je mně.

Ἐγὼ κύριος ὁ θεός σου ὁ ἐξαγαγὼν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου ἐξ οἴκου δουλείας.

Ἐὰν ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πρὸ προσώπου μου.—

8οὺ ποιήσεις σεαυτῷ εἶδωλον οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς.

9οὺ προσκυνήσεις αὐτοῖς οὐδὲ μὴ λατρεύσης αὐτοῖς, ὅτι ἐγώ εἰμι κύριος ὁ θεός σου, θεὸς ζηλωτῆς ἀποδιδούς ἀμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν τοῖς μισοῦσίν με

10καὶ ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιάδας τοῖς ἀγαπῶσίν με καὶ τοῖς φυλάσσουσιν τὰ προστάγματά μου.—

11οὺ λήμψῃ τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ· οὐ γὰρ μὴ καθάρῃς κύριος τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ.—

12φύλαξαι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν, ὃν τρόπον ἐνετείλατό σοι κύριος ὁ θεός σου.

13Ἐξ ἡμέρας ἐργᾶ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου·

14τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ σάββατα κυρίῳ τῷ θεῷ σου, οὐ ποιήσεις ἐν αὐτῇ πᾶν ἔργον, σὺ καὶ οἱ υἱοὶ σου καὶ ἡ θυγάτηρ σου, ὁ παῖς σου καὶ ἡ παιδίσκη σου, ὁ βοῦς σου καὶ τὸ ὑποζύγιόν σου καὶ πᾶν κτήνός σου καὶ ὁ προσήλυτος ὁ παροικῶν ἐν σοί, ἵνα ἀναπαύσῃται ὁ παῖς σου καὶ ἡ παιδίσκη σου ὡσπερ καὶ σύ·

15καὶ μνησθήσῃ ὅτι οἰκέτης ἦσθα ἐν γῆ Αἰγύπτῳ καὶ ἐξήγαγέν σε κύριος ὁ θεός σου ἐκεῖθεν ἐν χειρὶ κραταιᾷ καὶ ἐν βραχίονι ὑψηλῷ, διὰ τοῦτο συνέταξέν σοι κύριος ὁ θεός σου ὥστε φυλάσσεσθαι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων καὶ ἀγιάζειν αὐτήν.—

16τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ὃν τρόπον ἐνετείλατό σοι κύριος ὁ θεός σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς, ἧς κύριος ὁ θεός σου δίδωσίν σοι.—

17οὺ μοιχεύσεις.—

18οὺ φονεύσεις.—

19οὺ κλέψεις.—

20οὺ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδοῦ.—

21οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου. οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν οἰκίαν τοῦ πλησίον σου οὔτε τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ οὔτε τὸν παῖδα αὐτοῦ οὔτε τὴν παιδίσκην αὐτοῦ οὔτε τοῦ βοῦς αὐτοῦ οὔτε τοῦ ὑποζυγίου αὐτοῦ οὔτε παντὸς κτήνους αὐτοῦ οὔτε ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστίν.

6ego Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti de domo servitutis

7non habebis deos alienos in conspectu meo

8non facies tibi sculptile nec similitudinem omnium quae in caelo sunt desuper et quae in terra deorsum et quae versantur in aquis sub terra

9non adorabis ea et non coles ego enim sum Dominus Deus tuus Deus aemulator reddens iniquitatem patrum super filios in tertiam et quartam generationem his qui oderunt me

10et faciens misericordiam in multa milia diligentibus me et custodientibus praecepta mea

11non usurpabis nomen Domini Dei tui frustra quia non erit impunitus qui super re vana nomen eius adsumpserit

12observa diem sabbati ut sanctifices eum sicut praecepit tibi Dominus Deus tuus

13sex diebus operaberis et facies omnia opera tua

14septimus dies sabbati est id est requies Domini Dei tui non facies in eo quicquam operis tu et filius tuus et filia servus et ancilla et bos et asinus et omne iumentum tuum et peregrinus qui est intra portas tuas ut requiescat servus et ancilla tua sicut et tu

15memento quod et ipse servieris in Aegypto et eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti et brachio extento idcirco praecepit tibi ut observares diem sabbati

16honora patrem tuum et matrem sicut praecepit tibi Dominus Deus tuus ut longo vivas tempore et bene sit tibi in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi

17non occides

18neque moechaberis

19furtumque non facies

20nec loqueris contra proximum tuum falsum testimonium

21non concupisces uxorem proximi tui non domum non agrum non servum non ancillam non
bovem non asinum et universa quae illius sunt

5. Jazyky aramejské

Skupina aramejská náleží spolu s kenaanskou k **severozápadní** větvi semitských jazyků.

Podobně jako v hebrejštině i v aramejštině nastala vlivem přízvuku redukce vokálů; protože přízvuk byl asi silnější, pokročila dále.

Konsonantismus je zjednodušen asi ve stejné míře, ale jiným způsobem než v hebrejštině.

Koncovky byly více otřeny, takže pak skladba stále více hromadí výrazové prostředky, což dodává řeči rozvláčnosti.

Stará aramejšтина nebyla - pokud nám dovoluje soudit písmo vyznačující jen souhlásky - znatelně rozlišena v nářečí.

Nějstarší její doklady jsou nápisy a pečeti z IX. stol. př. Kr. ze **Sam'álu**, /12/ hlavního města **říše Ja'udí** v severní Syrii, kde se lidová aramejšтина pomalu uplatňuje proti spisovné kanaanštině, podobně v nápisech chamatských. (Tyto nápisy jsou považovány i za doklady samostatných jazyků.)

Zcela jistě aramejské jsou nápisy z **Nérabu** u **Damašku** asi ze **VII.** stol. př. Kr. a množství nápisů, tabulek, ostrak a listin ze Syrie, Assyrie, Egypta a Malé Asie z pozdějších století.

Tyto nálezy svědčí o značném rozšíření aramejštiny, jejíž jednoduché tvarosloví a abeceda o 22 souhláskách jí umožnily rozšířit se na úkor akkadštiny s jejím složitým klínopisem i hebrejštiny a foiničtiny, jež byly složitější gramaticky. Aramejšтина, třebaže se Aramejci necítili jako jednotný národ a nikdy nevytvořili jednotnou říši, ovládla území od Persie po Egypt jako obchodní a obcovací řeč ještě před vznikem perské veleříše. O tom svědčí i r. 1942 nalezený dopis krále **Ádóna** z Aškalonu(?) egyptskému faraonovi z doby kol r. 600 př. Kr. **Perští králové** jí pak použili jako řeči úřední pro toto území i pro Egypt.

Touto říšskou aramejštinou jsou psány m. j. listiny židovských žoldnéřů v perských službách, kteří v V. stol. př. Kr. byli posádkou v pevnosti **Elefantině (Jébu)** na jižní hranici Egypta. Jsou důležité i pro poznání náboženství izraelského. Zároveň s nimi byly nalezeny počátkem tohoto století i zlomky oblíbeného vyprávění o moudrém Achíkarovi a překlad oslavného nápisu perských králů. K těmto papyrům se řadí další menší nálezy z Egypta, 13 dopisů perského

místodržícího Aršáma a j. do Egypta, jakož i dosud nevydané papyry z Hermúpole.

Sem náleží i jazyk oficiálních listin knihy Ezrovy ze **VI.** a V. stol. př. Kr.; i jazyk aramejských partií knihy Danielovy lze přiřadit od této skupiny. (Viz dále str. 15.) Poněkud mladší jsou aramejské zlomky Testamentu Lévího a dosud neuveřejněný aramejský essejský svitek.

Mladší aramejské dialekty jsou již jasně rozlišeny v **západní** a **východní**. Většinou jsou důležité pro textovou kritiku a exegesi biblickou.

K **západní** skupině patří židovské dialekty, jimiž se mluvilo v Palestině, judský a galilejský. Jsou dochovány v targumech, tj. převodech Starého Zákona, a je jich užito hojně i v palestinském /13/ (jerusalemském) talmudu a midráších. Sem náleží i aramejská slova v Novém Zákoně.

Samaritáni měli též aramejský targum k svému pentateuchu, odlišný od židovského.

Galilejský dialekt křesťanský je zachován ponejvíce v překladu evangelií.

Zvláště nápisy jsou doloženy: dialekt nabatejský z území východně od Mrtvého moře a palmyrský z oasy zvané aramejsky **Tadmor** mezi Syrií a Mezopotamií.

I **východní** skupina zahrnuje více dialektů,

Dialektem babylonských Židů je psána největší část rozsáhlého babylonského talmudu, části midrášů, pojedení gaonů (תִּנְיָא 49 η ὑπερηφανία magnificentia excellency Hoheit kevélység = výsost, vznešenost) i liturgická poesie. Podobného nářečí užívali i pisatelé magických textů na miskách.

Jemu podobný dialekt je dialekt sekty Mandejců, kteří dodnes žijí v okolí **Basry** v dolním Iráku a zachovali si starobylou náboženskou literaturu. Její studium má značný význam pro poznání náboženských směrů židovských a gnostických.

Je známo, že i polytheisté v městě **Charánu** a manichejci užívali aramejštiny ve svých spisech, žádné se nám však nedochovaly. Nejbohatším aramejským dialektem je **syrština**.

Velmi hojná je literatura křesťanských Syřanů, kteří použili za spisovný jazyk nářečí města **Edessy** (syrsky **Úrhój**, nyní **Urfa**

v Turecku) již předtím literárně zkultivovaného. Tato literatura obsahuje několiké překlady biblické, velmi důležité pro kritiku textu Starého i Nového Zákona, překlady apokryfů a pseudepigrafů, spisy exegetické, liturgické zpěvy a spisy, básně, historii, a mn. j.

Syrská výslovnost je fixována dvojí odlišnou tradicí, **západní jakobitskou** a **východní nestoriánskou**.

Aramejščina byla počínaje VII. stol. po Kr. ze svého rozsáhlého území vytlačována arabštinou.

Obě větve aramejské se udržely do nynějška: dialekt novoaramejský ve třech vesnicích na Antilibanonu, novosyrština ve třech dialektech v okolí **Mosulu**, na přilehlém území syrském a na sever odtud v Kurdistánu, druhotně též v Armenii. /14/

6. Aramejštlina biblická.

Biblický text sám ji označuje jako ^{oa}*rámîṭ* (Ezdr. 4, 7 (

וּבִימֵי אֲרַתְחֶשְׁתָּא כְּתַב בְּשָׁלְם מְתַרְדָּת טַבְּאֵל וּשְׁאַר כְּנֹתוֹ עַל־אֲרַתְחֶשְׁתָּא מְלֶךְ פָּרְס 7
וּכְתַב הַנְּשִׂתָּוֹן כְּתוּב אַרְמִית וּמְתַרְגָּם אַרְמִית: פ

7 (A ve dnech toho Art.) Tak jako za dnů Artaxerxa כתב psal Bislam, Mitridates, Tabel וּשְׁאַר w+cstr (a zbytek) a jiní כְּנֹתוֹ (כְּנַת st.aram soudruh) tovaryši jeho על־אֲרַתְחֶשְׁתָּא מְלֶךְ פָּרְס k Artaxerxovi králi Perskému.) וּכְתַב Písmo pak הַנְּשִׂתָּוֹן listu toho כתוב pt.pass.psáno bylo אַרְמִית Syrsky, וּמְתַרְגָּם w+pt.pass (תרגם jako i v aram. Tak i v arab. a v asyr.) = i vykládáno Syrsky אַרְמִית .

CET 7 וּבִימֵי אֲרַתְחֶשְׁתָּא כתב psali Bišlám, Mitredat a Tabel

וּשְׁאַר כְּנֹתוֹ s ostatními svými druhy פָּרְס perskému králi

Artaxerxovi; list byl napsán aramejským אַרְמִית písmem i jazykem.

7καὶ ἐν ἡμέραις Ἀρθασασθα ἔγραψεν ἐν εἰρήνῃ Μιθραδάτῃ Ταβηλ σὺν καὶ τοῖς λοιποῖς συνδούλοις αὐτοῦ πρὸς Ἀρθασασθα βασιλέα Περσῶν· ἔγραψεν ὁ φορολόγος γραφὴν Συριστὶ καὶ ἡρμηνευμένην.

et in diebus Artaxersis scripsit Beselam Mitridatis et Tabel et reliqui qui erant in consilio eorum ad Artaxersen regem Persarum epistula autem accusationis scripta erat syriace et legebatur sermone syro

Und zu den Zeiten ArtahsastasB schrieben Bischlam, Mitredat, Tabeel und ihre andern Genossen an Artahsasta, den König von Persien. Der Brief war in aramäischer Schrift geschrieben und ins Aramäische übertragen.

Griechisch: Artaxerxes.

7And in the days of Artaxerxes wrote Bishlam, Mithredath, Tabeel, and the rest of their companions, unto Artaxerxes king of Persia; and the writing of the letter was written in the Syrian tongue, and interpreted in the Syrian tongue. A B

Bishlam: or, in peace

companions: Heb. societies

); Dan. 2, 4(

וַיְדַבְּרוּ הַכַּשְׂדִּים לְמֶלֶךְ אַרְמִית מְלֶכָא לְעֵלְמִין חַיִּי אֲמַר חֲלֵמָא לְעַבְדֵּיךָ וּפְשָׂרָא נְחֹנָא: 4

4 I mluvili Kaldejští králi אַרְמִית Syrsky: מְלֶכָא Králi, לְעֵלְמִין na věky חַיִּי bud' živ. אֲמַר

Pověz חֲלֵמָא (ten?) sen לְעַבְדֵּיךָ služebníkům svým, וּפְשָׂרָא w+emph. a ten výklad נְחֹנָא 1.c.pl.impf.pa. oznámímet'.

4 Hvězdoppravci promluvili ke králi אַרְמִית aramejsky: מְלֶכָא „Králi, לְעֵלְמִין navěky חַיִּי bud' živ! אֲמַר Pověz לְעַבְדֵּיךָ svým služebníkům חֲלֵמָא ten sen נְחֹנָא 1.c.pl.impf.pa. a my ti sdělíme וּפְשָׂרָא w+emph. výklad."

4καὶ ἐλάλησαν οἱ Χαλδαῖοι πρὸς τὸν βασιλέα Συριστί Κύριε βασιλεῦ, τὸν αἰῶνα ζῆθι· ἀνάγγειλον τὸ ἐνύπνιον σου τοῖς παισὶ σου, καὶ ἡμεῖς σοι φράσομεν τὴν σύγκρισιν αὐτοῦ.

4responderuntque Chaldei regi syriace rex in sempiternum vive dic somnium servis tuis et interpretationem eius indicabimus

4Da sprachen die Wahrsager zum König auf Aramäisch: Der König lebe ewig! Sage deinen Knechten den Traum, so wollen wir ihn deuten.

4Then spake the Chaldeans to the king in Syriack, O king, live for ever: tell thy servants the dream, and we will shew the interpretation.

)).

Mylný název "chaldejština", jenž se velmi dlouho držel, byl utvořen podle Dan. 2, 4, kde jí užívají "Chaldejci" (*Kašdá'é*), tj. kouzelníci, jejichž označení původně skutečně znamenalo národ.

Biblická aramejština je blízká tzv. říšské aramejštině. Protože je biblický text aramejský poměrně nerozsáhlý, není mluvnice biblické aramejštiny v mnoha bodech úplná. Ve Starém Zákoně jsou psány aramejsky: dvě slova v Gen. 31, 47; věta v Jer. 10,11 (obojí glossy nejistého původu); listiny a děj s nimi souvisící v knize Ezrově 4,8-6,18 a 7, 12-26; vyprávění o Danielovi (kap. 2-6) a vidění o královstvích (kap. 7) v knize Danielově 2,4b - 7,28. Listiny v knize Ezrově, jejichž pravost byla nepřímo dosvědčena nálezy aramejských papyrů, jsou zachovány v původním aramejském jazyce a pocházejí ze VI. a V. stol. př. Kr.; dějový rámec kolem nich je asi o málo pozdější. Proč je aramejština v knize Danielově, je navozeno přechodem v 2,4b, avšak další otázky po důvodech a rozsahu nejsou vyřešeny. Kapitoly 7 -12 jsou patrně z doby těsně před povstáním makabejským, před r. 168, kapitoly 1 - 6 jsou asi poněkud starší.

Masoretská tradice přizpůsobuje aramejštinu těchto oddílů v něčem k hebrejštině (srovn. str. 10), četné úpravy masoretů svědčí o nejednotné a rozkolísané tradici, což je pochopitelné, neboť aramejština na rozdíl od hebrejštiny byla v době masoretů ještě řečí živou.

7. Vědecké zpracování hebrejštiny (a aramejštiny)

Zmínky jazykozpytné jsou sice již v talmudu a v nejstarší knize kabbalistické, avšak soustavně se začali Židé věnovat zkoumání svého jazyka až podle vzorů arabských: **gáón Saadjá** (882-942) (גאון 49 η ὑπερηφάνεια magnificentia excellency Hoheit kevélýség = výsost, vznešenost), **Jehuda Hajjúdž** a **Jona** zv. **ibn Džannáh**.

Tuto tradici rozvíjeli **Abraham ibn Ezra** (z. 1167) a rodina **Kimchi** v Provenci: otec **Josef**, synové **Moše** a zvláště **David** (kolem r. 1200). Tito gramatikové užívali srovnávání s aramejštinou a arabštinou.

Masoreti se zabývali více fixací textu než jazykovědou. /15/

V XVI. stol. působil židovský gramatik **Elias Levita**, ale v této době se ujímají práce již více křesťané, kteří se do té doby spokojovali nanejvýš pasivní znalostí hebrejštiny, ale ještě více úplnou její neznalostí.

Jako prvý významnější křesťanský hebraista se uvádí koncem XV. stol. dominikán **Petr Niger**, první gramatika "De rudimentis hebraicis" (1506) byla sepsána **Johannem Reuchlinem** (z. 1522). On i jeho následovníci, z nichž vyniká **Johannes Buxtorf st.** (z. 1629), se zcela drželi židovských gramatických tradic.

Samostatněji začali užívat výsledků srovnávacího studia semitských jazyků **A. Schultens** a **N. W. Schröder**, kteří působili v XVIII. stol. v Holandsku.

Od začátku XIX. stol. zůstává vedení u gramatiků německých: **W. Gesenius** (1786-1842) sepsal stále pak obnovovanou gramatiku a slovník na základě empirického, zatímco **G. H. A. Ewald** (z. 1875) hledal jazykové zákony, podobně i **J. Olshausen** (z. 1882) odvozoval hebrejské tvary z předpokládaných starších. **B. Stade** (z. 1905) spojil úspěšně obě tyto metody.

Mluvnice **F. Bottchera** a **E. Königa** vynikají množstvím materiálu, u **Königa** je zpracován kritičtěji.

Geseniovu gramatiku udržovali na výši její další vydavatelé: **E. Rodiger** a **E. Kautzsch** (z. 1910). Uvedení badatelé byli většinou theologové, kteří též pracovali exegeticky a pod.

Všem jazykozpytným požadavkům odpovídající mluvnice začali vydávat jednak **G. Bergstrasser**, jednak společně **H. Bauer** (z. 1937) a Švéd **P. Leander** (z. 1935).

Bergstrasser do své tragické smrti r. 1933 stačil zpracovat úvod, hláskosloví a sloveso po stránce tvaroslovné i skladebné, kde šťastně spojil metodu deskriptivní a historickou.

Bauer a **Leander** vydali jen hláskosloví a tvarosloví.

Těžké otázky hebrejských časů se věnovali oxfordští profesori **S. R. Driver** a **G. R. Driver**.

Nové metody v zkoumání kenaanských dialektů uplatňuje **Z. S. Harris**.

Zpracování aramejštiny se netěšilo dlouho zdaleka takové pozornosti. Na vědeckou výši je pozvedl teprve **Th. Noldeke** (1836 až 1930).

Dobré gramatiky biblické aramejštiny sepsali **E. Kautzsch** a **K. Marti**.

Vyhovující úplnou historickou gramatiku biblické aramejštiny vypracovali jmenovaní již **H. Bauer** a **P. Leander**, obsahuje i skladbu. /16/ **P. Leander** vydal i mluvnici egyptské aramejštiny elefantinských aj. papyrů, takže nyní je aramejšтина co do vědeckého zpracování v lepším postavení než hebrejšтина.

Nové nálezy starých hebrejských a aramejských textů si vyžadají důkladných rozborů a oddálí na dlouho žádanou syntesu.

Základní mluvnické poznatky, které podává tato mluvnice, tím však budou změněny jen nepatrně.

2 Mluvnice hebrejštiny /17/

LITERATURA

1. Hebrejšťina v rámci srovnávacího jazykozpytu semitského

C. Brockelmann, Grundriss der vergleichenden Grammatik der semitischen Sprachen, Berlin, I. 1908, **II.** 1913.

Týž, Kurzgefasste vergl. Grammatik der semit. Sprachen, ve sb. *Porta ling. orient.* XXI., 1908.

Týž, *Die semit. Sprachwissenschaft*, Samm. Goschen. 2. vyd. 1916.

2. Hebrejská mluvnice:

H. Bauer-P. Leander, Historische Grammatik der hebr. Sprache des Alten Testaments, I. Halle 1922. Hebr. Schulgrammatik, Halle, 2. vyd. 1933.

W. Gesenius, Hebr. Grammatik, 28. vyd. (E. Kautzsch) Lipsko 1909, 29. vyd. (G. Bergstrasser), Lipsko I. 1918, **II.** 1929.

G. Beer, Hebr. Grammatik, 2 díly, Samm. Goschen, 1915-16. II. vyd. přepracoval R. Meyer, 1952-1955. Hebr. Übungsbuch, t. 1916.

F. E. König, Historisch-kritisches Lehrgebäude der hebr. Sprache, Lipsko I. 1881, 11.1895, **III.** 1897. Hebr. Grammatik für den Unterricht, Lipsko 1908.

B. Stade, Lehrbuch der hebr. Grammatik, I. Lipsko 1879.

A. Ungnad, Hebr. Grammatik, 2. vyd. Tübingen (Tübingen), 1926.

C. H. Vossen-F. Kaulen-J. Schuhmacher, Kurze Anleitung zum Erlernen der hebr. Sprache, 20.-21. vyd. Freiburg i. B. 1914 a dal. vyd.

H. L. Strack, Hebr. Grammatik, 14. vyd. (A. Jepsen), 1930.

J. Prill, Einführung in die hebr. Sprache, Bonn 1932.

C. Steurnagel, Hebr. Grammatik, 11. vyd. Lipsko 1948.

V. Zapletal, Grammatica linguae hebraicae, 3. vyd. Paderborn 1921.

P. Joüon, Grammaire de l'hébreu biblique, 2. vyd. Řím 1947.

W. Hollenberg-K. Budde-W. Baumgartner, Hebraisches Schulbuch, 18. vyd. 1949.

B. Templer, Gramm. der hebr. Sprache für den Selbstunterricht, Vídeň- Lipsko s. a.

Mayer Lambert, Traité de Grammaire hébraïque, Paříž 1938.

K. Holzhey, Kurzgefasste hebr. Grammatik, Paderborn 1913.

Übungsbuch zum Hebräischen, 1914. /18/

Ch. F. Jean, Grammaire hébraïque élémentaire, 2. vyd. Paříž 1945.
Jaroslav Sedláček, Lešon hassefarim, základové hebrejského jazyka biblického, Praha 1893.

Aladár Hornyánszky, Hebrejská mluvnice a čítanka, I. Bratislava 1923.

- Praktickou mluvnici a učebnicí moder. hebr. je

Moses Rath, Sefat ammenu, Lehrbuch der hebr. Sprache für Schul- und Selbstunterricht, 6. vyd. Vídeň 1920.

3. Slovníky:

W. Gesenius-F. Buhl, Hebraisches und aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament, 18. vyd. Lipsko 1933.

D. Cassel, Hebraisch-deutsches Wörterbuch, 12. vyd. 1934.

J. Fürst-V. Ryssel, Hebräisches und chaldäisches Handwörterbuch über das Alte Testament, 3. vyd. 1876.

E. F. Leopold, Lexicon hebraicum et chaldaicum in libros Veteris Testamenti, Lipsko 1932.

C. Siegfried-B. Stade, Hebräisches Wörterbuch zum Alten Testament, Lipsko 1893.

F. E. König, Hebräisches und aramäisches Wörterbuch zum Alten Testament, 3. vyd. Lipsko 1922.

F. Brown-S. R. Driver-Ch. A. Briggs, A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament, Oxford 1906.

S. J. Fuenn, Hebräisch-chaldäisches Wörterbuch über Bibel, Mischnah und Midraschim, Varšava 1912-13.

Karl Feyerabend, Taschenwörterbuch der hebr. und deutschen Sprache, Berlín u Langenscheidta 1912 a částěji.

Eliezer Ben Jehuda, Thesaurus totius hebraicitatis, Jerusalem-Berlín 1912 nn.

H. Weinheimer, Hebräisches Wörterbuch in sachlicher Ordnung, Tübingen 1918.

Fr. Zorell, Lexicon Hebraicum et Aramaicum Veteris Testamenti, Řím od 1947.

L. Kohler (-W. Baumgartner), Lexicon in Veteris Testamenti libros, Leiden 1948-1953.

F. Baumgärtel, Einzelwörterbücher zum Alten Testament, Giessen od 1924.

E. Meier, Hebraisches Würzelwörterbuch, 1845.

L. H. Strack, Hebr. Vocabularium, 11. vyd. 1914.

R. Kraetzschmar, Hebr. Vocabular, 1902.

K modernímu jazyku hledí

S. Grünberg-A. M. Silbermann, "Menorah"-Wörterbuch, Berlín 1920.

S. M. Laser-H. Torczyner, Deutsch-hebr. Wörterbuch, Berlín. 1927. /19/

4. Kritické vydání hebrejské bible:

Biblia hebraica ... ed. R. Kittel s mnoha spolupracovníky, 3. vyd. uspořádali A. Alt a O. Eissfeldt 1937, Stuttgart.

5. Konkordance:

Salomon Mandelkern, Veteris Testamenti concorrlantiae hebraicae atque chaldaicae, 2. opr. vyd. Lipsko 1937.

6. Chrestomathie:

H. Lindemann, Florilegium hebraicum, Freiburg i. B. 1912.

J. Pollak a G. Weiner, Biblická čítanka (se stručnou mluv. a slovníkem), I. Praha 1917.

7. Bibliografie prací gramatických, lexikálních atd.:

M. Steinschneider, Bibliographisches Handbuch über die Literatur der hebraischen Sprache, Lipsko 1859, dodatky 1896.

Hojná literatura uvedena v mluvnicki Steuernagelově 11. vyd. str. 125~132.

Nepřehledné množství článků, studií a referátů v odborných časopisech orientálských a biblistických (Zeitschrift der Deutschen Morgenlandischen Gesellschaft,

Orientalistísche Literaturzeitung,
Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft,
Zeitschrift für Assyriologie,
American Journal of Semitic Languages,
Revue des Études Juives,
Biblische Zeitschrift, Archiv orientální, Vetust Testamentum,
Journal of Biblical Literature atd.)

Literatura k studiu aramejštiny:

1. Srovnávací jazykozpyt semitský:

viz u hebrejštiny.

2. Mluvnice:

H. Bauer, P. Leander, Grammatik des Biblisch-Aramaischen. Halle 1927.

Základní spolehlivé' dílo. Autoři sami z něho pořídili přehledný výtah: Kurzgefaßte biblisch-aramäische Grammatik. Halle 1929.

Jsou připojeny texty a glossář.

E. Kautzsch, Grammatik des Biblisch-Aramaischen. Lipsko 1884.
Dobré, avšak již zastaralé.

K. Marti, Kurzgefaßte Grammatik des Biblisch-Aramaischen. Berlín, 3. vyd 1925.

H. L. Strack, Grammatik des Biblisch-Aramaischen. 4. vyd. Lipsko 1905. 5. vyd. 1911. Obě stručnější, s texty a s glossářem.

P. Leander, Laut- und Formenlehre des Agyptisch-Aramaischen. Göteborg 1929.

W. B. Stevenson, Grammar of Palestinian Jewish Aramaic. Oxford 1924. Dotýká se též staré aramejštiny.

Ch.-F. Jean v dodatku své hebrejské gramatiky. Viz str. 18.

3. Slovníky:

Biblické partie aramejské jsou zpracovány v hebrejských slovnících **Geseniově, Königově, Leopoldově** a j.

Pro slovník **Köhlerův** (Leiden 1953) připravil aramejský oddíl **W.**

Baumgartner, překonává šíří i hloubkou všechna dosavadní zpracování.

4. Konkordance:

Aramejské partie biblické jsou zachyceny v **Mandelkernově** konkordanci,

5. Texty:

Jediný spolehlivý text v tiberiadské punktaci je v "Biblia Hebraica" ed. **R. Kittel** (a **P. Kahle**). 3. vyd. Stuttgart 1937 a další nezměněná.

Supralineárně vokalisované texty jsou v **Strackově** gramatice.

Elefantinské papyry vydal souborně **A. Cowley**, Aramaic Papyri of the Fifth Century B. C. Oxford 1923. /21/